

İrade ve Ahlak

2019-01-06 19:23:22

İyi olmak istemiyoruz. İyi olmak istiyoruz ama *çok iyi* veya *en iyi* olmak istemiyoruz. Ortalama kadar iyi olmak istiyoruz. Bu *iyi* değil, aslında, herhangi bir konudaki ahlaki duruşumuzu *ahlak* belirlemiyor, sadece ortalamanın *az ötesinde* durmak yetiyor, çünkü *mükemmelen iyi* olmanın gerçekten *faydalı* olduğu kanaatinde değiliz.

Bir süredir *doğruluğun* da kas gücü veya zihni yetenekler gibi geliştirebilir ama *harcamayla azalan* bir özellik olduğunu düşünüyorum. Harcamayla azalan çünkü bir konuda iyilik yaptığımızda, aynı gün içinde başka konuda iyilik yapmak daha zor geliyor. Sabah irademize söz geçirip namaz kılmak daha kolayken, akşam televizyonun karşısından kalkmak daha zorlaşıyor. Demek ki harcanan bir şeyler var, *ahlaki irade* de bunlardan biri.

Kafama takılan, *ibadet* veya *meditasyon* gibi faaliyetlerin insanı gerçekten ne kadar iyiliğe yönelttiği. Bu konularla daha çok kendimi terbiye etmek anlamında ilgileniyorum, *bunlara yatırım yapıyoruz da, bana ne kadar faydası oluyor?* sorusu da ezeli bir tembel olarak kafamın bir köşesinde mevcut. Teorik olarak bu gibi *içe dönüş* veya *Allah'a dönüş* faaliyetlerinin kişiyi *daha iyi* yapması gerekir, bunu biliyorum, bununla beraber bu teorik bilginin ne kadar pratiğe döküldüğü konusunda şüphelerim var.

Sabah insanın 100 birim *ahlak iradesi* varsa ve namaz kılmak için bunun bir kısmını harcaması gerekiyorsa, yani hayat biçimi değilse, alışkanlık değilse ve her defasında kendini ikna etmeye ihtiyaç duyuyorsa, neticede ibadeti ahlaken *daha iyi* yapar mı? Namaz kılmaya 10 birim *irade* harcıyorsa bu insan, namaz kılmasa daha ahlaki davranmak için *irade stokları* daha sağlam olmayacak mıdır?

Tek yönlü bakarsanız bu doğru. Ancak burada birden fazla etki mevcut. Birincisi meditasyon yapmak için ilk hafta 10 birim irade harcayan bir kişi, ikinci hafta 9 birim harcar, beşinci hafta artık alışkanlık haline gelir, sekizinci hafta *yapmamak* daha zor hale gelir. Bir eksiklik hissedersiniz.

İkinci mesele, *irade stoklarının* da kullandıkça gelişen bir şey olması Gününüzü iradenizi tamamen harcadığınız *iyiliklerle* doldurursanız, ertesi günü biraz daha fazla iradeniz olacaktır. Normalde kişinin 100 birim iradesi varsa ama o 80 birimini kullanıyorsa, bir süre sonra *irade kasları* zayıflar ve 80 birim kalır. Eğer

boş bıraktığı 20 birimini harcasaydı, ertesi hafta 105 birim iradesi olacaktı.

Diğer etki de bu gibi hasletlerin sadece *kişisel gelişim* için değil, dışarıdan nasıl algılandığınızla alakalı farkıdır. Namaz kılan bir insan nadiren *beraber içme* teklifi alır ve iradesini bu konularda harcaması gerekmez. *Cemaatin* ve yaşadığınızın dışarıdan görünmesinin önemi de budur, çünkü görünür haldeki ibadet iradenizi gereksiz konularda harcamaya ihtiyaç bırakmaz.

Bugünlerde *ahlak* denildiğinde insanların *kişisel gelişimi* düşündüklerini ve diğer kısımlara pek dokunmadıklarını görüyorum. Eskilerin *seyr-i sülûk mürşitsiz ol-maz* deyişinin sebebi herhalde bütün bu etkilerin kişiden kişiye farklı olmasından ve kimisinin 50 birim iradesine uygun söylenen sözün, diğerinin 150 birim iradesi için *boş* olmasından kaynaklı. Beş vakit namazını kılan birine söylenecek sözle, esrar bağımlısı birine verilecek tavsiye farklı. İnsanların her konuda olduğu gibi, ahlaki konularda da ihtiyaçları, düşebilecekleri çukurlar ve çıkış yolları farklı ve zamanımızın en büyük talihsizliği, ahlak konusunda konuşanların, kişilerin içinde bulunduğu durumları gözetmeden ortalığa laf bırakmaları.

Zamanımız artık insanların başka insanları değil, kitapları ve *cihazları* dinleme zamanı olduğuna göre, ahlak ve iradenin nasıl çalıştığına dair basit bir psikolojik model kurup, buradan insanlara kendi durumlarına göre yol almalarını beklemek daha iyi olurdu. Elimde bunu yapacak kadar irade olduğunu sanmıyorum ama isteyecek kadar *arzu* var.